

Remissvar på den konstnärspolitiska utredningens slutbetänkande

Riksteatern har tagit del av slutbetänkandet *Konstnär – oavsett villkor?* (SOU 2018:23) och lämnar här sitt remissvar. De delarna i utredningens slutbetänkande som Riksteatern valt att yttra sig över följer betänkandets struktur. Riksteatern har inte gjort några ställningstaganden för eller emot utredningens förslag som inte återfinns i detta remissvar.

Riksteaterns yttrande

9.2.1 Motiv och inriktning

Riksteatern delar inte utredningens bedömning om att det behövs fastställas ett avgränsat konstnärspolitiskt område med egna motiv, inriktning och budgetram. Riksteatern förespråkar en bred kulturpolitik som självklart också innefattar konstnärers villkor och insatser för att stärka dessa. Att avgränsa och särskilja en konstnärspolitisk budgetram är en avancerad övning med stor gränsdragningsproblematik utifrån de olika delar som utredningen räknar in i konstnärspolitiken.

9.2.3 Åtgärder för att stärka konstnärernas professionella arbete

För de delar av utredningens förslag till inriktning som rör vidgad arbetsmarknad, bättre förmedlingsinsatser för att nå publik och marknad är civilsamhället centralt. Inom flera konstområden bygger en stor del av arbetstillfällena för konstnärer på ideella föreningars arbete. Som ett exempel kan nämnas att Riksteaterns ca 230 anslutna medlemsföreningar under 2017 sammanlagt presenterade 2 600 föreställningar av fler än 400 scenkonstproducenter. Det engagemang som finns hos riksteaterföreningarna återfinns även hos andra civilsamhällesorganisationer inom en rad konstområden, bland annat utställningsarrangörer, konsthallar och musikarrangörer. De ideella föreningarnas möjlighet att verka är mot bakgrund av detta särskilt viktigt för att säkerställa den konstnärspolitiska inriktningen som utredningen föreslår.

De ideella föreningarnas arbete har historiskt sett också bidragit till att personer med olika bakgrund har fått intresse av att verka som konstnärer och i förlängningen kunnat ta sig vidare till högre konstnärliga utbildningar. Riksteatern delar utredningens bedömning om att civilsamhället också i framtiden kommer ha en viktig roll att spela för att öka möjligheten för alla, oavsett bakgrund, att få ett intresse av och utveckla konstnärliga färdigheter som en grund för att kunna gå vidare till högre konstnärlig utbildning.

Utredningen lyfter att den ekonomiska ramen för "konstnärspolitiken" behöver ökas. Utifrån att utredningen har en bred kulturpolitisk ingång blir det svårt att dra en gräns mellan vad utredningen menar är konstnärspolitikens ekonomiska ram och hur den särskiljer sig från den övriga kulturpolitikens ekonomiska ram.

Riksteatern förespråkar utifrån den framlagda inriktningen att kulturbudgetens ram bör höjas. För att förbättra möjligheten att verka för konstnärer är det självklart inte endast den statliga budgetramen som spelar in. Då civilsamhället har en stor roll att spela utifrån den föreslagna inriktningen är det bland annat viktigt att kommuner och landsting prioriterar, och har en ekonomi som tillåter, ekonomiskt stöd till föreningar som presenterar konst och verkar konstbildande.

9.3.1 Allmänt om utbildningssystemet

Det är Riksteaterns uppfattning att de konstnärliga utbildningarna genomgått relativt få övergripande uppföljningar och utredningar. Riksteatern bedömer till skillnad från utredningen att det finns behov att

vidare utreda strukturerna för, och innehållet i, de konstnärliga utbildningarna för att minska snedrekryteringen.

Utredningen slår fast att personer som genomgått konstnärliga utbildningar tillför viktiga kompetenser och perspektiv till andra verksamheter i samhället. Riksteaterns bedömning är att utbildningarnas roll i ett samhällsperspektiv har en stor potential i fråga om hur nyblivna konstnärers kompetenser kan nyttjas i olika samhällssektorer. För att beskriva denna potential behövs en översyn av utbildningarnas innehåll, struktur och rekryteringsprocesser. Samtidigt behövs förslag på hur kombinationsutbildningar på grund- master- och doktorandnivå i samverkan med andra lärosäten kan utformas. På ett övergripande plan bör utredningen handla om utbildningarnas förändrade roll i och med de omvärldsförändringarna som utredningen lyfter, så som klimatförändringar, globalisering, migration, urbanisering, de demografiska förändringarna och digitalisering (s. 99). En utredning med förslag på reformer av de konstnärliga utbildningarna bör också visa vad en breddning kan medföra för studenters möjligheter att etablera en yrkeskarriär som bygger på en utökad kompetens.

En breddning av utbildningarnas innehåll kan bidra till att det risktagandet som det innebär att gå en konstnärlig utbildning – med lång utbildningstid, höga studielån och en smal arbetsmarknad – kan minska. Ett minskat risktagande kan i sig leda till att utbildningarna kan bli attraktiva och relevanta för personer med andra erfarenheter.

Samtidigt är det viktigt att öka tillgången till konstnärliga arbetstillfällen för att personer med olika erfarenheter ska satsa på yrkesbanan och ansöka till de konstnärliga utbildningarna. Ett effektivt sätt att göra det är att stärka ekonomin för de organisationer som idag anställer och ersätter konstnärer, t.ex. arrangörsföreningar, utställare och kulturinstitutioner.

9.3.2 Konstnärliga högskolornas satsningar mot snedrekryteringar

Riksteatern delar utredningens bedömning om att snedrekryteringen till de konstnärliga högskoleutbildningarna är bekymmersamt och att detta bör motverkas. I utredningens betänkande föreslås en utvärdering av berörda universitet och högskolors arbete för breddad rekryteringen. Riksteaterns bedömning är att ett arbete för att motverka snedrekrytering också behöver innefatta en översyn och förändring av utbildningarnas utformning och innehåll.

9.3.3 Kulturskolans ansvar

Riksteatern delar utredningens bedömning av vikten av att kulturskolan prioriteras. Riksteatern har i tidigare remissvar kopplat till kulturskolans organisering kommenterat detta mer ingående. Bland annat menade Riksteatern i tidigare lämnad remiss att

”Riksteatern stödjer förslaget om bidrag till regional samordning som ska främja samverkan mellan kulturskolorna. Samtidigt behövs en stimulans även för en utökad samverkan mellan kulturskolor, det civila samhället, folkbildningen och privata aktörer med målet att bidra till att utveckla kulturskolornas organisationsformer. En djupare samverkan dessa organisationer emellan kan möjliggöra kulturskolornas kontakt med barn och unga från olika delar av samhället. //...// En breddning av innehållet i verksamheten är samtidigt en förutsättning för att utveckla kulturskolornas undervisningsformer. I förlängningen handlar det om att komma tillrätta med den snedrekrytering ifråga om social och etnisk tillhörighet som idag finns på landets konstnärliga högskoleutbildningar. Utifrån denna utgångspunkt föreslår Riksteatern att en kompletterande utredning om kulturskolans organisationsformer genomförs. En sådan utredning ska ge förslag på hur samverkan

mellan kulturskolor, det civila samhället, folkbildningsorganisationer och privata aktörer kan utveckla kulturskolornas organisationsformer med målet att stärka dess jämlikhet och tillgänglighet” (Riksteatern Dnr: Ku2016/02380/KO 2017-03-15)

9.3.4 Tillgänglighet till konstnärliga utbildningar

Riksteatern ställer sig positivt till förslaget om att konstnärliga utbildningar bör överväga insatser för att öka tillgängligheten, bland annat förlägga aktiviteter på andra ställen och att samarbeta med andra aktörer. Detta kräver också en förändring av utbildningarna - om utgångspunkten är att det långsiktigt också ska leda till att motverka snedrekrytering till dessa. Till viss del skulle sådana aktiviteter kunna kopplas till det förslag om konstnärliga produktionshus som utredningen föreslår. För att genomföra aktiviteter i ”socioekonomiskt svaga bostadsområden” såväl som i andra bostadsområden är samarbetet med civilsamhället centralt.

I utredningen föreslås också att de konstnärliga högskolorna bör utveckla distansutbildningen i syfte att öka tillgängligheten till utbildningarna. Detta ser Riksteatern skulle verka positivt, särskilt för kortare utbildningar och fortbildning. I och med den teknik som finns idag så skulle utbildning såväl som konstnärligt arbete i ökad omfattning kunna ske på distans. För att detta ska bli verklighet behöver dock en förändring ske - i utbildningar, på kulturinstitutioner och hos konstnärer. Det är viktigt att utgångspunkten för att öka distansutbildningen vid de konstnärliga högskolorna är att öka tillgången till, eller kvaliteten i, utbildningen och inte ses som en möjlig kostnadsbesparing för utbildningsanordnaren. För att klara detta kan det finnas behov av att stärka de konstnärliga utbildningarnas ekonomi.

Riksteatern anser att samverkan mellan lärosäten och andra aktörer som exempelvis konstnärliga institutioner och civilsamhälle är av största vikt för att öka tillgängligheten till de konstnärliga utbildningarna.

9.3.5 Konstnärliga produktionshus för ungdomar

Riksteatern ställer sig försiktigt positivt till utredningens förslag om att inrätta konstnärliga produktionshus för ungdomar.

För att en satsning ska lyckas behöver produktionshusens arbete ges möjlighet till långsiktighet. En sådan satsning kommer förutom statliga långsiktiga medel också kräva fungerande samarbeten mellan utbildningar (t.ex. konstnärliga högskolor, kulturskolor, studieförbund), kommun eller regionen, kulturinstitutioner och civilsamhället (t.ex. kollektivverkstäder, centrumbildningar, konstförmedlande föreningar). Att bygga upp denna typ av verksamheter och samarbeten kommer ta tid och kräver därför en bred politisk samsyn.

Om en satsning på konstnärliga produktionshus genomförs bör offentligt finansierade nationella kulturinstitutioner ges i uppdrag att samarbeta med, eller på annat sätt stödja, verksamheten i dessa hus. Riksteatern kan bidra med erfarenheter utifrån den verksamhet som tidigare bedrivits i Open Jam - som var en ambulerande mötesplats för icke-etablerad scenkonst där lokala artister, lokala arrangörer och Riksteatern möttes för att bredda utbudet och uppfattningen av scenkonst och för att synliggöra lokal kreativitet och produktion.

Riksteatern bedömer dock att förslaget om konstnärliga produktionshus är underfinansierat. Riksteatern befarar att detta kommer leda till att endast resursstarka kommuner, företrädesvis i större städer, kommer kunna ta del av satsningen.

9.3.6 Fortbildning för konstnärer

Som tidigare nämnt ser Riksteatern att en utveckling av utbildningar bör ske i samverkan med andra. När det kommer till fortbildningsinsatser är samarbeten mellan utbildning och branschaktörer självklart centralt. Behovet av fortbildning formuleras i hög grad i de konstnärliga praktikerna och Riksteatern menar att det behövs en ekonomisk stimulans för en utökad samverkan mellan konstnärliga högskolor och civilsamhället. Sedan 2013 har Riksteatern från kulturdepartementet ett så kallat "expert- och kompetensuppdrag" gentemot hela scenkonstbranschen. Sedan början av 2010-talet har Riksteatern upphandlat fortbildningskurser, initierat och på olika sätt samverkan med högskolor och universitet i fråga om fortbildningskurser för konstnärer, arrangörer, lärare och andra professionsgrupper som på olika sätt arbetar med och i estetiska praktiker. Olika incitament och stimulans för denna typ av samverkan är, menar Riksteatern, central i fråga om att kvalificera fortbildningsverksamheten för konstnärer.

9.4.1 Allmänt om arbetsmarknaden för konstnärer

I betänkandet ges en bild av att det finns mängder av arbetstillfällen för konstnärer som idag inte tas tillvara på. I fokus är bland annat ersättningsmodeller för immateriella tillgångar kopplat till nya "digitala" intäktsmöjligheter. Riksteatern håller med i resonemanget om att det finns utmaningar kopplat till, och möjliga förbättringar av, ersättningsmodellerna. Riksteatern ställer sig dock frågande till om det inte finns en övertro till hur stor effekten av en förändring av ersättningsmodellerna skulle bli kopplat till arbetstillfällen och/eller försörjning och ser därför positivt på utredningens förslag om att vidare analysera förutsättningarna för konstnärers möjlighet att verka i det nya digitala landskapet.

Utredningen lyfter särskilt fram alliansmodellen, centrumbildningarna, arrangörsledet och konstbildningen som viktiga för konstnärernas arbetsmarknad. Ska allianser och centrumbildningar och andra funktioner som är tänkt att stödja de yrkesverksamma konstnärerna på arbetsmarknaden fungera bättre behöver först och främst ytterligare konstnärliga arbetstillfällen skapas. Här spelar, som utredningen också konstaterat, arrangörsled och konstbildningen en viktig roll. Riksteatern bedömer att en satsning på att höja grundfinansieringen för de organisationer som anställer eller ersätter konstnärer för att presentera dess konstnärliga uttryck skulle få en direkt positiv inverkan på arbetsmarknaden. I utredningens förslag återfinns dock inga kraftfulla förslag för hur förutsättningar för de organisationer som arrangerar och presenterar konstnärligt arbete för allmänheten kan förbättras.

9.4.2 Digitaliseringens påverkan på konstnärernas yrkesutövande

Riksteatern ser positivt på innehållet i utredningens förslag gällande digitaliseringens påverkan på konstnärers yrkesutövande. Däremot ställer sig Riksteatern frågande till den ekonomiska ramen för de föreslagna uppdragen. I utredningen specificeras att myndigheternas arbete bland annat ska innefatta frågor om infrastruktur, utvecklingsinsatser för digitalt tillgängliggörande av konst- och kultur i regionerna, förstärkning inom den statliga förvaltningen för analys och för ge stöd till konstnärerna när det gäller kompetens digitala redskap och finansiering. Riksteatern efterlyser en mer djupgående presentation av det tänkta innehållet och omfattningen i uppdragen för att kunna ta ställning till rimligheten i den föreslagna finansieringen. Om ett samordningssekretariat inrättas är det viktigt att tidigare erfarenheter från arbetet inom kulturarvssektorn, med sekretariatet Digisam, tas tillvara.

I betänkandet föreslås också att Konstnärsnämnden ges i uppdrag att analysera konstnärers förutsättningar att verka i det nya digitala landskapet. Riksteatern ser positivt på ett sådant uppdrag och utgår från att ett sådant uppdrag innefattar medverkan från Myndigheten från kulturanalys och det samordningssekretariat som föreslås bildas.

För att digitaliseringen ska bli fördjupande och kvalitetshöjande för kulturområdet behövs utvecklingsinsatser genomföras. Dels handlar det om praktiska frågor att lösa – till exempel infrastrukturella

och avtalsmässiga, men det handlar också om att utveckla arbetsprocesser och möten mellan konstnärer och en publik. För detta behövs bland annat satsningar på att rusta och utveckla arrangörskap, lokalt, regional och nationellt.

9.4.4 Svenska projekt i EU:s ramprogram

Riksteatern ställer sig frågande till utredningens förväntningar på att medlen från EU:s ramprogram Kreativa Europa i ökad grad ska tilldelas svenska organisationer. Mot bakgrund av att ett flertal stora länder vill minska sin EU-budget bedömer Riksteatern att chansen för en utökad finansiering av Kreativa Europa är relativt liten. Därför ställer sig Riksteatern frågande till vilka insatser som Sverige kan göra för att svenska organisationer ska få en utökad andel av de medel som fördelas.

9.4.5 Stärkt arbetsmarknad genom residensprogram

Riksteatern ser positivt på en satsning på residensverksamhet. Utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv är det viktigt att residens inte ses som en ersättning för, eller alternativ till, andra kulturpolitiska insatser som genomförs för att konsten ska möta en publik.

Riksteatern har de senaste åren inrättat ett antal residens runt om i landet, bland annat kopplat till dansområdet. I arbete med dansresidens har utgångspunkten varit att långsiktigt öka tillgången till dans för publiken. Detta genom att i samarbete med en lokal riksteaterförening, så väl som andra lokala aktörer, t.ex. högskoleutbildning, genomföra konstnärsresidens. Grundtanken är att residensen både bidrar till en konstnärlig utveckling för de konstnärer som deltar så väl som ett kunskapsbyggande för de lokala samarbetsparterna som deltar. De lokala aktörernas engagemang är centralt för att residensverksamheten ska få effekter och leda till en hållbar och långsiktigt utveckling utanför den enskilda residensperioden.

När nya residens planeras är det viktigt att dessa inte endast förläggs till de större städerna där koncentrationen på konstnärlig verksamhet är som störst, utan att en satsning på residens också stimulerar en kulturpolitisk och konstnärlig utveckling på platser som inte har lika hög koncentration och bredd av konstnärlig verksamhet. Det gynnar den lokala kontexten och breddar den konstnärliga utblicken och omvärldsanalysen.

9.5.2 Konstnärens förutsättningar att verka i regionerna

Riksteatern delar utredningens bedömning om konstnärers förutsättningar för att verka i regionen, men efterfrågar kraftfullare förslag för hur regionala och lokala arrangörer ska stärkas så att konstnärers möjlighet att möta en publik och leva på sin konst kan öka.

9.5.3 Kultursamverkansmodellen

Riksteatern avstyrker den del i utredningens förslag som rör en förändring av förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

Riksteatern bedömer att en sådan förändring kan komma att påverka statsbidragsmodellen negativt. Förslaget har stora likheter med ett skatteväxlingssystem där regionerna visserligen får en ökad frihet, men där statens intresse och ansvar för den regionala kulturverksamheten riskerar att minska, ifrågasättas eller helt försvinna med tiden. Riksteatern efterfrågar en konsekvensanalys kopplat till utredningens förslag om förändring. I utredningen konstateras att det inte finns "skäl för utredningen att föreslå någon förändring av själva modellen baserat på det konstnärspolitiska perspektivet" (s. 414). Riksteaterns uppfattning är att en förändring enligt förslaget kan komma att kräva en större förändring av modellen.

Riksteatern delar inte bilden av att modellen är låst till vissa konstområden. Kultursamverkansmodellen har sedan införandet förändrats, där nya områden så som professionell bild- och formkonst har tillkommit.

Införandet av området skedde så som vi uppfattade det i samförstånd mellan regioner och stat. När området tillkom ledde det till en utökning av ett statligt och regionalt ansvar inom för den regionala kulturverksamheten. I och med detta fanns också incitament för att förhandla om den ekonomiska ramen för kultursamverkansmodellen, kravet från regionerna var tydligt och hörsammades - inga nya områden utan ytterligare medel. En sådan diskussion och ett sådant förhandlingsutrymme kommer försvåras om utredningens förslag antas.

Det är också Riksteaterns uppfattning att förordningens utpekade områden är något som underlättat samverkan och dialoger mellan stat och region, samt mellan regionerna, kommunerna, kulturskapare och civilsamhälle i det regionala arbetet med att ta fram en kulturplan. Hur ska staten och regionerna organisera sin kompetens för att kunna samverka och gemensamt ansvara för regional kulturverksamhet om det inte finns några ramar och förväntningar på vad samverkan ska innehålla?

I utredningens förslag framgår att utredningen vill innefatta konstnärernas villkor i kommande analyser och utvärderingar av modellen. Riksteatern ställer sig positivt till detta. Om detta ska analyseras bör uppdraget ges till Myndigheten för kulturanalys som har i uppdrag att utvärdera, analysera och redovisa effekter av förslag och genomförda åtgärder inom kulturområdet.

Riksteatern ser positivt på utredningens förslag att öka anslaget till kultursamverkansmodellen med 25 miljoner kronor.

9.5.4 Kulturarrangörer i hela landet

För att möjliggöra ett bra bemötande för konstnärer är en kontinuitet i det lokala arrangörsarbetet viktigt. Omfattningen av verksamheten är dock helt beroende av de bidrag och publikintäkter som föreningarna har möjlighet att få. Riksteatern bedömer att konstnärernas möjlighet att möta en publik och de villkoren som möter konstnärerna när de t.ex. turnerar skulle förbättras som de lokala arrangörernas förutsättningar och ekonomi skulle stärkas.

Då arrangörslivet till stor del är ideellt uppbyggt och bara en liten del av de arrangörer som presenterar konst har möjligt att ha en tjänstemannaorganisation finns det särskilda behov av stödinsatser kopplat till flera delar i förenings- och arrangörsarbetet. Riksteatern nationellt och regionalt anordnar därför löpande utbildningar och stödinsatser för medlemsföreningarna.

Utredningen föreslår att Kulturrådet ges i uppdrag att följa upp och redovisa arrangörsledets arbete och göra en fördjupad analys av de villkor som möter konstnärerna. Riksteatern utgår att en sådan analys också omfattar riksteaterföreningar och inte endast riktar sig till de arrangörsföreningar inom konstområden för vilka Kulturrådet beslutar om särskilda statsbidrag. Om en sådan utredning görs bör även frågor som berör behovet av stödjande insatser för de lokala arrangörerna belysas. Riksteatern ser Myndigheten för kulturanalys som en viktig part i att belysa förutsättningarna för arrangörsledet.

9.10.1 Den statliga styrningen

Riksteatern delar utredningens analys över att konstnärer kan tillföra ett viktigt perspektiv i förändringsarbete även utanför "kulturpolitikens strikta indelning". Samtidigt så ställer sig Riksteatern frågande till om en ökad styrning från regeringens sida kopplat till detta inte motverkar idén om en tillitsbaserad styrning. Riksteatern har en tilltro till att offentligt styrda verksamheter utifrån sin sakkunskap själva kan avgöra vilken kompetens som är viktig i olika typer av förändringsarbete.

9.11.1 Konstnärspolitikens budgetram

Riksteatern ställer sig frågande till om konstnärspolitiken bör avgränsas som ett eget politikområde med egen budgetram. En avgränsad budgetram för en konstnärspolitik kan leda till en onödig

gränsdragningsproblematik inom kulturpolitiken, detta särskilt med tanke på den kulturpolitiska bredd som utredningens förslag har.

I betänkandet framgår att förslagen är tänkta att finansieras på lite olika sätt. Förslaget om en ny fond för bild- och formkonstnärer är självfinansierat, andra förslag ska finansieras genom viss omfördelning inom enskilda verksamheter, men en stor del av förslagen ska finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområdet 17. Utredningen pekar på att medel som tidigare avsatts för så kallade fonogramersättningen är en sådan omprioritering. Regeringen avsatte, vad Riksteatern kan se, 5 miljoner kronor för fonogramersättning 2018. Detta leder till att utredningens förslag bygger på andra stora, icke specificerade, omprioriteringar inom utgiftsområde 17. Mot bakgrund av detta är det omöjligt att bedöma rimligheten i utredningens förslag till finansiering och omprioritering.

9.11.2 Pris- och löneomräkning

Riksteatern ställer sig bakom utredningens förslag om att samtliga konstnärspolitiskt relaterade anslag inom utgiftsområde 17 ska omfattas av statens pris- och löneomräkning. Inom ramen för detta utgår Riksteatern från att t.ex. de statliga bidragsmedel som går till arrangörer och fria teatergrupper räknas in. De bidrag som går till organisationer som presenterar konst och kultur för allmänheten används i hög grad till löner och gager för konstnärer. För att motverka en försämring av ersättningsnivåer till konstnärer är en kompensation för allmänna konstansökningar ett steg i rätt riktning.

Norsborg 2018-08-29

Magnus Aspegren, VD, Riksteatern